

Honoré de Balzac
BİLİNMEYEN ŞAHESER
~
SARRASINE

Honoré de Balzac'ın
YKY'deki kitapları

Yaşamda Bir Başlangıç (2001)
Lanetli Çocuk (2010)
Bilinmeyen Şaheser ~ Sarrasine (2020)

KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Honoré de Balzac
BİLİNMEYEN ŞAHESER
~
SARRASINE

Fransızcadan çevirenler
Sema Rifat
Aysel Bora

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5648
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 103

Bilinmeyen Şaheser ~ Sarrasine / Honoré de Balzac
Özgün adı: **Le Chef-d'oeuvre inconnu ~ Sarrasine**
Fransızcadan çevirenler:
Sema Rifat (Bilinmeyen Şaheser)
Aysel Bora (Sarrasine)

Kitap editörü: **Ersel Topraktepe**
Düzeltili: **Filiz Özkan**

Kapak tasarımı: **Mehmet Ulusel**

Baskı: **Aşya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti**
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B
Güneşli - Bağcılar / İstanbul
Tel: 0212 693 00 08
Sertifika No: 36150

Çeviriye temel alınan baskı:
Balzac, *La Comédie humaine*, Paris, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade,
1949-1952; *Le Chef-d'oeuvre inconnu*, ix, s. 389-414; *Sarrasine*, vi, s. 79-111
1. baskı: İstanbul, Ağustos 2020
ISBN 978-975-08-4751-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2020
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/yapikrediyayinlari](https://www.facebook.com/yapikrediyayinlari)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

BALZAC VE İNSANLIK KOMEDYASI'NDAN
İKİ ANLATI / Mehmet Rifat • 7

BİLİNMEYEN ŞAHESER

I. Gillette • 13

II. Catherine Lescault • 32

SARRASINE • 43

BALZAC VE İNSANLIK KOMEDYASINDAN İKİ ANLATI

“Taşrada dünyaya geliş, Paris’e açılış, hukuk öğrenimi, noter yanında staj, edebiyata duyulan büyük ilgi, yazarlığa yöneliş, başarısız bir trajedi denemesi, takma adlarla romanlar, basımcılık, yayımcılık, hurufat dökümcülüğü ve iflas, ürkütücü borçlar, alacaklılardan kaçış, tükenircesine yazma çalışması, gazetelere makaleler, Les Jardies malikânesini satın alış, ananas yetiştiriciliği, maden işletmeciliği planları, yurt içi ve yurt dışı yolculuklar, siyasete atılma isteği, Akademi üyesi olma çabaları, ‘monden’ yaşam serüvenleri, kibar kadınlar, aşklar, kavgalar, küskünlükler, hastalıklar, gözlemler,

ve

romanlar, öyküler, anlatılar, tiyatro yapıtları, incelemeler, tartışma yazıları, mektuplar, mektuplar;

üç çeşit kahvenin neredeyse sürekli içilmesiyle birlikte durmaksızın yaşanan bir yazı üretimi;

aşkı, evliliği, parası, dini, siyaseti, tutkusu, sanatı ve edebiyatıyla eski bir Fransız ‘albüm’ü;

yaşam ateşiyle donatılmış 2504 kişi ve kişiler topluluğunun rol aldığı bir roman evreni;

ve

provalar, düzeltmeler, düzeltmeler, düzeltmeler,

her yeni günle birlikte erkenden doğan yepyeni tasarılar.

51 yıla sığdırılmış olağanüstü bir Yaşama ve Yaratma hızı içinde giderek biçimlenen bir *İnsanlık Komedyası*.

Büyük bir bölümü tamamlanarak yayımlanmış, bir bölümü hemen hemen son aşamasına getirilmiş, bir bölümü taslak halinde kalmış, bir bölümü de ileride yazılmak üzere tasarlanmış yüz elliye yakın yapıttan kurulu büyük bir Anıtsal Bütün: Bir Katedral. (...)

Kişilerin yinelenmesi, yeniden dolaşıma girmesi tekniğiyle birbirine bağlanmış, gerçek kişilerin kurmaca, kurmaca kişilerinse

gerçek gibi yaşadığı yapıtlardan örülü *İnsanlık Komedyası*'nı Balzac şu düzen içinde tasarlamıştı:

1. Töre İncelemeleri: *Özel Yaşamdan Sahneler, Taşra Yaşamından Sahneler, Paris Yaşamından Sahneler, Siyaset Yaşamından Sahneler, Askerlik Yaşamından Sahneler, Köy Yaşamından Sahneler.*
2. Felsefi İncelemeler.
3. Çözümleyici İncelemeler.”*

Elinizdeki bu kitapta Felsefi İncelemeler'in önemli metinlerinden *Bilinmeyen Şaheser* ile Töre İncelemeleri'nin bir bölümünü oluşturan *Paris Yaşamından Sahneler*'deki *Sarrasine* bir araya getirildi.

Balzac'ın yapıtlarında yazarlar, sanatçılar, müzisyenler özel bir yer tutar. Yazarın dâhilik kuramının temsilcileri olan bu anlatı kişileri maddi koşullar, zevkler, anlayışlar ve idealler arasındaki çelişkilerle yaşarlar, yaratıcıların özlemlerini, düşlerini yansıtır.

Kitapta sunulan iki anlatıdan birincisinde bir ressamın yaratma sürecinde yaşadıkları, daha açıkçası yaratımın dramı sergilenir (*Bilinmeyen Şaheser*), ikincisindeyse genç ve yetenekli bir heykeltcinin bir opera sanatçısına olan tutkusu, hayal kırıklığı, mücadelesi ve opera sanatçısının gerçek kimliği dile getirilir (*Sarrasine*): Okurlar her iki metinde de gizemli dünyaların içine çekilecektir.

Nasıl ki Dante'nin *İlahi Komedya*'sı ruhların evrensel hikâyesiyse, Balzac'ın *İnsanlık Komedyası* yapıtı da törelerin, modern fikirlerin hikâyesinin yeniden düzenlenişidir. Bu arada şunu da belirtmeden geçmeyelim: Balzac, yapıtıyla Dante'ye erişmek isterken, Proust da *Kayıp Zamanın İzinde*'siyle Balzac'ı aşmak isteyecektir.

İki anlatımın “ayırıcı özellikler”i şöyle belirtilebilir:

Bilinmeyen Şaheser (*Le Chef-d'œuvre inconnu*), 31 Temmuz - 6 Ağustos 1831'de *L'Artiste*'te yayımlanan ve sonradan Felsefi

* Bkz. M. Rifat, *Honoré de Balzac: Romancının Evreninden Sahneler*, İstanbul, İş Kültür, 2007, s. VII-VIII.

İncelemeler'in (*Études philosophiques*) içinde yer alan öyküdür. XVII. yy'da, ressam Frenhofer, "La Belle Noiseuse" ("Kavgacı Güzel") denilen Catherine Lescaut adlı bir kibar fahişenin portresini yapmaya çalışır sürekli olarak ama sonunda yalnızca çıplak bir ayak figürünün görüldüğü belirsiz bir tablo çıkar ortaya. Ressam da bütün tablolarını ateşe verecektir... Picasso *Le Chef d'œuvre inconnu*'nün 1931 baskısı (Vollard Yayınları) için ofortlar ve gravürler yapmış, yönetmen Jacques Rivette de *La Belle Noiseuse* filmi (1991) bu anlatıdan esinlenerek gerçekleştirmiştir (Frenhofer rolünü filmde Michel Piccoli canlandırmıştır).

Balzac, döneminin başlıca ressamı ile sanat eleştirmenlerinden (özellikle Théophile Gautier'den) bilgiler aldıktan sonra yazmaya giriştiği *Bilinmeyen Şaheser*'de resim sanatını doğanın taklidi değil, anlatımı olarak görmektedir. Çizgi ile rengin birbirlerini beslediklerini, sonuçlar ile nedenlerin uyum içinde olması gerektiğini dile getirir. Kahramanı, yaşlı üstat Frenhofer'in ağzından sanat görüşünü şöyle belirtecektir:

"Sanatın görevi doğayı taklit etmek değil ama onu anlatmaktır! Sen adi bir tablo kopyacısı değil bir şairsin! Aksi takdirde, bir heykelci bir kadın kalıbı dökmekle bütün işlerinden kurtulmuş olurdu! Pekâlâ, şimdi sen sevgilinin elinin kalıbını çıkarmayı bir dene bakalım, sonra da karşına koyup bak ona, sevgilinin eliyle hiçbir benzerliği olmayan korkunç bir cesetle karşılaşırın, o zaman da eli tıpatıp kopya etmeyip onun yalnızca hareketini ve canlılığını yakalayacak olan heykelcinin yontma kaleminden edinmek zorunda kalırsın. Bizler nesnelere ve varlıkların özünü, ruhunu, kendine özgü niteliğini kavramalıyız. Sonuçlar! Sonuçlar! İyi ama yaşamın rastlantıları bunlar, yaşamın kendisi değil ki. Şimdi mademki el örneğini aldım devam edelim, bir el yalnızca bedenin bir parçası olmakla kalmaz, aynı zamanda anlamak ve anlatmak zorunda olduğumuz bir düşüncüyü de ifade eder ve sürdürür. Ressam da, şair de, heykelci de sonucu nedenden ayırmamalıdır, bunlar ayrılması olanaksız biçimde iç içe geçmiştir. İşte gerçek savaşım da buradadır!" (s. 18)

Sarrasine, Kasım 1830'da *Revue de Paris*'de yayımlanan bu metin Töre İncelemeleri'nin (*Études de mœurs*) içinde yer alan *Paris Yaşamından Sahneler*'in (*Scènes de la vie parisienne*) önemli bir anlatısıdır ve iç içe geçmiş iki öyküden kuruludur. 1758'de Roma ödülünü kazanan genç heykeltarihi Sarrasine Villa Medici'ye gider ve orada La Zambinella adında bir opera sanatçısına âşık olur; ama bir süre sonra La Zambinella'nın kardinal Cicognara'nın korumasındaki bir kastra (iğdiş edilmiş şarkıcı) olduğunu öğrenir. Öcünü almaya karar verip Zambinella'yı kaçıracak ama kardinalin adamları ortaya çıkacaktır... Sarrasine'den geriye bir Zambinella heykeli kalmıştır. Fransız eleştirmeni Roland Barthes *S/Z* (1970) adlı yapıtında bu anlatıyı kendi eleştiri anlayışına uygun bir yaklaşımla çözümlemiştir.

Bu arada hemen belirtelim, müzik Balzac için her şeyden önce güçlü bir kalp atışıdır, insanın bütün varlığını, cinsel duygularını altüst eder. La Zambinella'yı dinleyen Sarrasine için de aynı şey geçerlidir:

“La Zambinella, kadın doğasının büyük bir tutkuyla arzulan ve bir heykeltarhinin hem acımasız hem de en ateşli yargılayıcısı olduğu o nefis parçalarını capcanlı ve çok zarif biçimde kendinde toplamış, Sarrasine'e sunmaktaydı. Anlam dolu bir ağızdır bu, sevdalı gözlerdir, göz kamaştırıcı beyazlıktaki bir tendir. Ve bir ressamı kendinden geçirebilecek bu ayrıntılara, bir de Yunanlı heykeltarhinin çekicininin taptığı ve yarattığı bütün o güzelim Venüsleri ekleyin. (...) Bir kadından çok daha fazla bir şeydi bu, bir başyapıtı! Bu akla hayale sığmayan yaratıkta, tüm erkeklerin aklını başından alacak kadar aşk ve bir eleştirmeni hoşnut etmeye değer güzellik vardı. Sarrasine, Pygmalion'un kendisi için kaidelerinden inip gelen bu heykeltarhinin gözleriyle adeta yiyordu. La Zambinella bir de şarkı söylemeye başlayınca, sanatçı kendini kaybetti: Ürperdi. Ardından, ta içerilerinde, başka bir şey bulamadığımız için adına yürek dediğimiz şeyin derinliklerinde aniden tutuşmaya başlayan bir ateş hissetti! (...) Tutku onu yıldırım gibi çarpmıştı.”(s.63)

Mehmet Rifat
Beylerbeyi, Haziran 2020